

ARAPÇADA EŞ VEYA YAKIN ANLAMLI KELİMELERİN PEŞ PEŞE KULLANIMI VE TÜRKÇEYE ÇEVİRİ TEKNİKLERİ

Öğr. Gör. Musa ALP

Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Biz bu çalışmamızda Arapçada yaygın olarak peş peşe kullanılan eş ya da yakın anlamlı olarak kabul edilen kelimelerin kullanışlarını örneklerle ele alarak Türkçeye nasıl aktarılması gerektiği üzerinde duracağız. Ancak konunun daha iyi anlaşılması için öncelikle “dil” ve “eşanlamlılık” hakkında kısa bilgiler vermenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

Dil, ‘insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş sosyal bir müessese’ olarak tanımlandığı gibi;¹ ‘düşünceleri anlatmaya yarayan bir imler dizisi’;² ‘belirli ve standart anlamları olan sözcüklerden ve bir iletişim yöntemi olarak kullanılan konuşma formlarından meydana gelen yapı ya da sisteme verilen isim’ olarak da tarif edilmektedir.³

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, 1999, s. 3

² Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, Ankara, 2001, s. 21

³ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Ankara, 1994, s. 140

Bütün dillerde eşanlamlı ya da yakın anlamlı kelimeler bulunmaktadır. Bunların farklı yerlerde birbirlerinin yerine kullanıldıkları gibi aynı yerde peş peşe kullanıldıkları da görülmektedir. Birbirine anlamca eş kelimeler, özellikle yan yana kullanıldıklarında, Türkçe gibi bazı dillerde anlatım bozukluğu olarak kabul edilmekte; Arapça gibi bazı dillerde ise aksine pekiştirme olarak değerlendirilmektedir.

Eşanlamlılık konusunda Doğan Aksan şunları söylemektedir: “Hiç bir dilde, birbirinin tam aynı, eşi anlama gelen birden fazla yerli sözcüğün bulunmadığı bütün bilginlerce benimsenen bir gerçektir. Bugün dilimiz Türkçedeki göndermek ve yollamak ya da bezmek, bıkmak, usanmak örneklerinde olduğu gibi, kelimelerin tam aynı anlamda olduğu varsayılabilir öğeler de aslında ayrı köklerden gelen, ancak değişik değişimler sonucunda anlamca birbirine yaklaşmış sözcüklerdir. Bu bakımdan dilemek/istemek; çevirmek/döndürmek; darılmak/küsmek/gücenmek gibi eş anlamlıları “yakın anlamlı” öğeler olarak düşünmek gerekir. Ancak tam aynı anlamda olan boyunbağı ile kravat; deprem/zelzele ile yersarsıntısı; değer ile kıymet gibi eşanlamlı çiftlerinde birer öge (kravat, zelzele, kıymet) yabancı kökenlidir ki, her dilde görülen bu durum kuralı değiştirecek nitelikte değildir. Kaldı ki, genellikle yabancı kökenliler ile yerlilerin dilde kullanışları arasında – bunlar anlamca çok yaklaşmış olsalar bile- kurdukları bağlantılar, bağdaştırdıkları öğeler açısından çoğunlukla ayırım vardır. Örneğin, Türkçe baş ile Arapça kökenli kafa (asıl anlamı başın arka bölümü), kimi anlamlarına bakılarak eşdeğerli görülseler bile “kafalı adam” dendiği halde “başlı adam” denmemekte; “kafasız” yerine “başsız” kullanılmamaktadır. Türkçedeki “ak” ile dilimizde yerleşmiş bulunan Arapça kökenli “beyaz” tam eş anlamlı sayılabilecekleri halde “beyaz kağıt; beyaz peynir; beyaz çimento” yerine “ak kağıt; ak peynir, ak çimento” tamlamaları genelleşmiş değildir. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Ayrıca şunu da belirtelim ki, bir dilde yerli kökenli olsun yabancı kökenli olsun eşanlamlıların çokluğu, anlatım gücünü artırmakta olup, özellikle yabancılara dil öğretirken bu

eşanlamlılıktan sıkça faydalanılmaktadır.”⁴ “Uygar ulusların dillerinde kimi varlıklar, kavramlar en ince ayrıntılarına göre yakın anlamlı sözcüklerle, çeşitli yollarda anlatılabilmektedir. İşte böylece anlam yönünden birbirine yakın olan; yani aynı şeyi anlatmaya yarayan sözcükler gelişmiştir. Bunlara anlamdaş ya da eşanlamlı denir. Dillerde zenginlik belirtisi sayılan anlamdaşlarda kesin eşitlik aranmaz. Kullanışta, birbirine pek yakın gibi görünenlerde bile ayrıtlar sezilir: Biri öbürüne göre daha yaygın, kavramı yansıtmada daha güçlü ya da duygu, coşku uyandırmada daha üstün olabilir. *Birine gücenmek, küsmek, darılmak, kırılmak, canı sıkılmak...* ifadesinde olduğu gibi eşit gibi görünen eylemler arasında ayrıntılar vardır.”⁵

Türkçedeki eş anlamlı kelimeler için söylenenler, Arapçadaki eş anlamlı kelimeler için de geçerlidir. Her ne kadar aralarında küçük anlam farklılıkları bulunsa da *البلوغ* yerine *الوصول*; *أبدا* yerine *دائما*; *السرور* yerine *الفرح* kullanılabilir. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir.

Türkçede ve Arapçada ister yerli olsun ister yabancı olsun aynı anlam için kullanılan sözcüklerin sayısı birden çok olabilir. Konuşmacı istediğini seçip, kullanma serbestisine sahiptir. Mesela, aynı işi yıllarca yapmış ve hala yapmakta olan birden çok kimseden biri bu duygusunu;

“Hep aynı işi yapmaktan bıktım” şeklinde, bir başkası,

“Hep aynı işi yapmaktan usandım” tarzında, bir diğeri de

“Hep aynı işi yapmaktan bezdim” biçiminde ifade edebilir. Hatta başka biri de, “Hep aynı işi yapmaktan bıktım, usandım” diyerek, aynı anlama gelen iki fiili peş peşe getirerek vurgulu olarak kullanmayı yeğleyebilir. Bu cümlelerdeki bıkmak,

⁴ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayını, Ankara, 2000, s. 190-191; Ayrıca bkz. Sebati Ataman, *Dil Çıkmazı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Temel Bilgiler Dizisi: 1, Ankara, 1981, s. 119-131; Doğan Akasan, *Türkçenin Sözcüğü*, Ankara, 1996, s. 44

⁵ Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, s. 548-552; Ayrıca bkz, Doğan Aksan, *Anlambilim*, Ankara, 1999, s. 126-128.

uslamak ve bezmek fiillerinin seçimi tamamen konuşmacıya ait olup, dışarıdan müdahaleye kapalıdır. Benzer durum Arapça için de sözkonusudur. Şöyleki,

Aynı kitabı okumuş olan üç kişiden biri bu eylemini;

"قرأت كتابا مهما" ifadesindeki "قراءة" fiiliyle, ikincisi,

"تلوت كتابا قيما" cümlesindeki "تلاوة" fiiliyle, üçüncü kişi ise,

"طلعت كتابا مفيدا" iberesindeki "مطالعة" eylemi ile dile getirebilir. Hatta kitap okuma konusundaki duygusunu biraz abartılı ya da vurgulu olarak dile getirmek isteyen bir Arap "قرأت و طلعت كتابا مفيدا" şeklinde ifade edebilmektedir ki, bunu işiten bir Arabın zihninde söyleyenin kitabı çok iyi inceleyip, okuduğu anlamı oluşur. Bu seçim tamamen kendi tercihleri olup, başkalarının bu kullanımlarına etkide bulunması söz konusu değildir. Her iki dilde de eş anlamlılardan birini seçmek kullanana ait olup, bu konuda gerek kullanım, gerek anlam açısından her hangi bir sorun bulunmamaktadır. Farklılaşma, eş/yakın anlamlı sözcüklerin birarada, birden fazla ve peş peşe kullanımında ortaya çıkmaktadır. Şimdi bunu yine yukarıda vermiş olduğumuz örnekler üzerinde açıklayalım:

Aynı işte devamlı çalışmaktan bezdiğini belirterek, bunu biraz abartılı ya da vurgulu bir şekilde dile getirmek isteyen birisi, bu duygusunu aynı anlama gelen iki fiili peş peşe kullanarak "Aynı işi yapmaktan *bezdim, bıktım*" dese ve bunu yazıya dökse Türkçe gramer kuralları açısından böyle bir kullanım anlatım bozukluğu olur. Ömer Asım Aksoy'un, ele aldığı bir cümle buna iyi bir örnek teşkil eder. "Öşür arazisi üç kısımdır. Birinci kısım fetihten önce ahalisi İslam dinini kabul ettiği takdirde onlara *terk ve bırakılan* arazidir...(Bülent Köprülü, 1958) "Terk" ve "bırakma" aynı anlamda yinelenmiş sözcüklerdir. Biri gereksizdir.⁶ Bu tür eşanlamlı sözcüklerin birarada yanlış kullanımlarına bir kaç örnek daha verelim:

⁶ Ömer Asım Aksoy, *Dil Yanlışları*, İstanbul, 1999, s. 202

“İstikbalimizin geleceğini iyi düşünmeliyiz.” Gerçekten *doğa tabiatın* insanlara bir hediyesidir.” “İşin böylesinin *yararlı ve faydalı* olacağını bilmezdim.” “*Tecrübe ve deneyim* romanın konusuna göre ...” “*Öykü ve hikaye* kişileri ...”⁷

“*Düşünce ve fikirlerimizi* basın aracılığı ile duyuyorsak...”, “...*düş ve hayal* gibi soyut konular anlatılırken kullanılan kelimeler birbirinden farklıdır.” “Nesir yazara *anlatma ve ifade* etme kolaylığı verir.” “... *kendine has orijinal* bir üslup görülür.”⁸ Görüldüğü gibi aynı anlam ifade eden birden fazla sözcüğün birarada kullanılması Türkçede anlatım bozukluğu olarak kabul edilmektedir. Ancak kalıplaşmış (deyimleşmiş) ifadeler bunun dışında kalmaktadır. Zaten biz, Arapça ifadelerde geçen ve peş peşe kullanılan eşanlamlı sözcüklerin eğer anlamları örtüşüyorsa bu tür kalıplaşmış “uçsuz, bucaksız” “bitmez, tükenmez” “doğru dürüst” “çoluk çocuk” “deli dolu” “dayalı döşeli” “güle oynaya” “açık seçik” “eş dost” “sağ salım” “konu komşu”⁹ gibi sözlerle Türkçeye çevirilmesi taraftarıyız.

Biz burada, konunun anlaşılması için ele alıp irdelediğimiz ve içinde eş/yakın anlamlı sözcükler bulunan cümleleri, daha çok Türkiye’de bazı İlahiyat Fakültelerinde okutulan Arapça okuma kitaplarındaki parçalardan almayı yeğledik. Ayrıca az da olsa çeşitli dergi ve makalelerden de alıntılarda bulunduk. Metnin orijinalinin olduğu kitabı ve yeri dipnotta veya cümlenin sonunda vermeye özen gösterdik ki okuyucu ilgisini çeken cümleyi bağlamında görebilsin.

Bir dilden başka bir dile çeviri yaparken dikkat edilecek hususların başında, meramın çevirdiğimiz dile eksiksiz bir şekilde aktarılması gelir. Belki bu işlemin pratikte olması mümkün değil. Ancak, hiç olmazsa en yakın bir çeviri yapılması gerekir. Bu sebeple orijinal metni hem iyi anlamamız hem de kendi dilimizin gramer kurallarına riayet etmemiz kaçınılmazdır.

⁷ Kemal Ateş, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara, Trz, s.129

⁸ Gülsün Özakın-Muammer Karadaş, *Ama Öğretmenim Bu Yanlış*, İstanbul,1997, s. 45-55

⁹ Geniş bilgi için bkz. Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara,1998, s. 26

Arapça'daki eşanlamli ardışık kullanımların Türkçe'ye çevirisi ile ilgili olarak kendi dilimizdeki benzer kullanımları öncelikle tespit etmemiz gerekir. Bu konuda eğer varsa aynı kullanımları karşılık olarak almalıyız. Türkçe'de belli esaslara dayanan bir sıra içinde kelimeler bazen ekli, bazen de eksiz olarak birbirlerine bağlanmak suretiyle kelime guruplarını meydana getirilirler. Kelime guruplarının dış münasebeti için getirilecek ek ise gurubun sonuna, yani yalnız asıl unsurun sonuna eklenir. O tek ek, gurubun şumulünü içerir. Kelime gurupları cümle içinde daima tek bir kelime gibi vazife görür, kelime guruplarının ve cümlelerin çeşitli unsurları veya onların bir parçası olarak kullanılırlar. Tekrarlar da Türkçe'deki belli başlı kelime gurupları arasında yer alır.

Tekrarlar, aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime guruplarıdır. Tekrarı meydana getiren iki kelimenin tekrara iştiraki tamamiyle birbirine eşittir. Fonksiyonları da, şekilleri de, vurguları da birbirinden farksızdır. Eksiz yan yana gelirler ve her iki kelime de kendi vurgusunu taşır. Bu kelime gurubunun yapısının temelini kelimelerin arka arkaya tekrarlanması teşkil eder. Bu vasıfları ile tekrarlar en basit, en sade kelime guruplarıdır diyebiliriz.

Türkçe'de hemen hemen her çeşit kelimeden tekrar yapılabilir. Fakat tekrara en elverişli kelime çeşitleri isimler, sıfatlar, zarflar ve gerundiumlardır. Zamirler tekrara elverişli değildir. Edatlarda ise sadece bazı ünlem edatlarının tekrarı yapılabilir. Fiillerde bunlara göre daha gen,iş tekrar yapma kabiliyeti vardır. Fakat fiil tekrarlarında tekrardan çok bir arka arkaya gelme durumu vardır, denilebilir.

Türkçe'deki tekrarların fonksiyonları ile Arapçadaki eşanlamli tekrarların fonksiyonları hem kullanım hem de cümlelerin anlamına kattıkları anlam yönünden benzeşmektedirler.

Türkçe'de kullanılan tekrarların üç fonksiyonu vardır:

1. Kuvvetlendirme: Tekrarı meydana getiren kelime grubunun manasını kuvvetlendirmek için kullanılır. *Kara kara gözler* ifadesinde karalığın kuvvetli olduğu vurgulanıyor.

2. Çokluk: Tekrarı meydana getiren kelime grubunun bir çeşit çokluğunu ifade için kullanılır. *Kapı kapı dolaşım* derken bir çok kapının dolaşıldığı belirtiliyor.

3. Devamlılık: Tekrarı meydana getiren kelime grubunun devamlılığını belirtmek için kullanılır. *Gide gide* ve *koşa koşa* tabirlerinde de devamlılık ifade edilmektedir.

Bu üç çeşit tekrara ek olarak bir de, ortalama ve beraberlik için kullanılan tekrarlar vardır. *İyi kötü, düşe kalka* gibi tekrarlarda bu fonksiyon göze çarpmaktadır.¹⁰

Türkçe'de *aynen tekrarlar*, *eş manalı tekrarlar*, *zıt manalı tekrarlar* ve *ilaveli tekrarlar* olmak üzere dört çeşit tekrar vardır.

1. Aynen Tekrarlar: Bunlar kelimenin arka arkaya iki defa tekrarlanması ile yapılan tekrarlardır. Asıl tekrarlar da diyebileceğimiz bu kelime grubu bir çok kelime çeşidinden yapılan ve bol bol kullanılan bir gruptur.

-İsim çeşidinden yapılırlar: Dağ dağ, göz göz, adım adım gibi

-Sıfat cinsinden yapılırlar: İnce ince, ıslıl ıslıl, yavaş yavaş gibi.

-Zarf cinsinden yapılırlar: Çok çok, bol bol gibi.

-Tabiat taklidi kelimelerden yapılırlar: Şırıl şırıl, gürül gürül, mışıl mışıl, zangır zangır, kıtır kıtır gibi.

-Sayı sıfatlarından yapılırlar: Bir bir, üç üç, beşer beşer, onar onar, azar azar gibi.

¹⁰ Ergin, s. 377

-Gerundiumlardan yapılırlar: Diye diye, otura otura, koşa koşa, gide gide ve durup durup, koyup koyup, kaldırıp kaldırıp gibi.

-Az da olsa zamirlerden yapılırlar: Şu şu, o o gibi.

-Ünlemlerden yapılırlar: Evet evet, hayır hayır, hay hay, ay ay, vah vah gibi.

-Fiil tekrarından yapılırlar: Olsa olsa, aradım aradım, yesin yesin, gidiyor gidiyor gibi. Ayrıca gide gide tekrarının yıpranmış hali olan git gide gibi fiil tekrarlarını da hatırlamak gerekir.¹¹

2.Eş Manalı Tekrarlar: Bunlar aynı manaya gelen veya çok yakın mana ifade eden iki ayrı kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır. Eğri büğrü, açık saçık, toz toprak, deli dolu, ipsiz sapsız, yana yıkıla, ite kaka, ezik büzük, çoluk çocuk, çarpık çurpuk, falan filan gibi.

3. Zıt Manalı Tekrarlar: Birbirinin zıttı olan iki kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır. İyi kötü, büyük küçük, aşağı yukarı, alt üst, ters düz, içli dışlı, irili ufaklı, düşe kalka, bata çıka gibi.

4. İlaveli tekrarlar: Bunlar kelime başına ilave unsur getirmek suretiyle yapılan tekrarlardır. İki kısma ayrılırlar.

1) Kelime başına bir ses ilavesi ile yapılan tekrarlar: Vokalle başlayan kelimenin doğrudan doğruya başına, konsonantla başlayanların o konsonantı kaldırarak yerine bir *m* sesi getirilir. Böylece elde edilen kelime tekrarın ikinci unsuru olarak kullanılır. Adam madam, su mu, iş miş, koştı moştı, deniz meniz gibi. M ile başlayan kelimelerin dışında bütün kelimeler bu şekilde tekrar yapılır. M ile başlayanlar ise masa falan örneğinde olduğu gibi falan sözcüğü ile yapılır. Bazen de şart şurt, mal mul da olduğu gibi kelimenin ilk vokali değiştirilerek yapılır.

¹¹ Ergin, s. 378

2) Başa hece ilave edilerek yapılan tekrarlar: Genellikle bir kısım sıfatların ilk heceleri alınır; bu hecelerin sonuna doğrudan doğruya, konsonantla bitiyorsa o konsonantlar atılarak m, p, s, r, seslerinden biri getirilir; meydana gelen ilk heceden doğma bu unsur ayrı bir hece gibi kelimenin önüne getirilir; böylece hece tekrarına dayanan, bir bakıma tekrar diyebileceğimiz bir gurup ortaya çıkar.

Düm düz, yem yeşil. (m ilaveli)

Ap açık, sap sarı. (p ilaveli)

Çır çıplak, çar çabuk. (r ilaveli)

Büs bütün, kas katı, mas mavi. (s ilaveli)

Bazen p'den sonra bir a, e; r'den sonra bir ıl, il getirildiği de görülür. Sapa sağlam, güpe gündüz, düpe düz, çırıl çıplak gibi.¹²

Zarflardan yapılan berkitmenin şu şekilleri de vardır: İleri gitmek, daha ileri gitmek, en ileri gitmek. Bunlar karşılaştırma ifade eder. Büsbütün, haksız, apaçık suçlu, basbayağı gücendim gibi sıfat ve fiillerde vasfın, ya da kılışın önüne gelirler ki bunlara berkitme zarfları denilir. Zarflarda *-ce* eki ile yapılan küçültmeler daha vurguludur. Uzunca konuşuyor. Erkence kalkalım gibi.¹³

Görüldüğü gibi Türkçe'de tekrarlar, anlamı kuvvetlendirmek, çokluk belirtmek ya da devamlılık ifade etmek için kullanılmaktadırlar. Bunlar bazen eş anlamlı, bazen karşıt anlamlı, bazen de birbirinden farklı sözcüklerin tekrarı ile yapılırlar. Kimi kere de sözcüğe getirilen berkitme harfleriyle yapılmaktadırlar.

O halde Arapça ifadelerde peş peşe kullanılan eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarı ile yapılan vurguları dilimize çevirirken yukarıda verilen açıklamalar çerçevesinde bir hareket tarzı belirlemek yanlış olmayacaktır.

¹² Ergin, s. 376-379; Ayrıca bkz, Gencan, *Dilbilgisi*, s. 91; Aksan, *Anlambilim*, s. 207, 222; Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, s. 26-44

¹³ Geniş bilgi için bkz. Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara, 1998, s. 371 , 390

ARAPÇADA EŞ YA DA YAKIN ANLAMLI KULLANIM ÇEŞİTLERİ VE TÜRKÇEYE ÇEVİRİ TEKNİKLERİ:

Arapça ibarelerde eşanlamli sözcüklerin peş peşe kullanıldığını sık sık görmekteyiz. Üstelik bu kullanımlar daha çok edebi metinlerde karşımıza çıkmakta olup, belîğ ifadeler olarak kabul edilmektedir. Okuyucu açısından bunların anlaşılmasında fazla bir problem ortaya çıkmamaktadır. Ancak Türkçeye çeviri yaparken bir takım sorunlarla karşılaşmaktayız. Bu sorunlara burada çözümler üretmeye çalışacağız.

Öncelikle konuyu *atıflı ve atıfsız yapılan eşanlamli vurgular* şeklinde ikiye ayırarak inceleyeceğiz.

1- Atıf Harfleriyle Yapılan Vurgular

Bu tür kullanımları, *kelimenin kelimeye atfı* ve *cümlelerin cümleye atfı* şeklinde iki gruba ayırabiliriz.

1- Kelimenin Kelimeye Atfı Şeklinde Yapılan Eşanlamli Vurgular:

a) Anlamli Birebir Örtüşenler:

Bir Hadis kitabının önsözünde Sünneti açıklarken şöyle denilmektedir:

السنة هي المبينة و الموضحة لما في كتاب الله تعالى و المفصلة لما أبهم و أجمل Bu ifade konumuza örnek olması açısından son derece güzeldir. Burada iki kullanım üzerinde duracağız: Birincisi *المبينة و الموضحة* ; ikincisi ise *أبهم و أجمل* ifadeleri.

بان ve *وضح* fiilleri aynı anlama gelmekte olup birbirlerinin yerine kullanılmaktadırlar. Her iki fiilin de Türkçe karşılığı; açık olmak, anlaşılır olmaktır. *مبين* ve *موضح* sözcükleri de her iki fiilin tef'îl babından ismi failleri olup izah eden, açıklayan anlamlarına gelmektedir.¹⁴ Aynı ibarenin son kısmında geçen *أبهم* ve *أجمل* kelimeleri de her ne kadar teknik birer terim olsalar da aynı anlamı ifade

¹⁴ el-Firuzabadi, *el-Kamusu'l-Muhit*, Beyrut-1987, s. 315 , 1526

etmektedirler. Mübhem, muğlak (kapalı), Mücmel ise özlü, özet söz (ne kastedildiği tam olarak anlaşılmayan) anlamına gelmektedir.¹⁵ Bu kelimeler birer Tefsir teknik terimi olarak şu şekilde açıklanmaktadır: Mücmel, mübhem bir lafızdır. Ondan ne murat edildiği anlaşılmaz. Mücmel ayetlerde mana açık bir şekilde belli olmaz. Mübhem ise, ismi mevsul, zamir gibi kime döndüğü belli olmayan ifadelerdir. Bunlar ancak nakille anlaşılır.¹⁶ Bu açıklamalar ışığında, yukarıda verdiğimiz ifadelerin şu şekilde Türkçeye aktarılmasının uygun olacağını düşünmekteyiz:

“Sünnet; Allah’ın Kitabında bulunanları *açık seçik ortaya koyan ve her türlü kapalılığı* anlaşılır hale getirendir.”

Orta Doğu’da yaşayan bazı ülke vatandaşlarının yurtlarını terketmek zorunda kaldıklarını dile getiren bir yazıda şöyle denilmektedir:

في أوائل القرن العشرين ترك عدد كبير من أبناء سوريا و لبنان ديارهم و أوطانهم و عاشوا في القارة الأمريكية¹⁷

أوطان sözcüğünün çoğulu olan وطن ile ديار sözcüğünün çoğulu olan دار insanların oturdukları, yerleştikleri yerler için kullanılmaktadır.¹⁸

Çeviri: “Yirminci asrın başlarında çok sayıda Süriye ve Lübnan vatandaşı *yerlerini yurtlarını* terkedip Amerika kıtasında yaşadılar.”

يجب علينا أن نصل أرحامنا و أقاربنا

“Hısım akraba ziyareti yapmamız gerekir.”

لم أسمع مثل ما قاله اللامعقول واللامنطقية “Dediği gibi *saçma sapan* şey duymadım.”

¹⁵ Halil el-Cür, *el-Mu’cemu’l-Arabıyyi’l-Hadis (Larus)*, Paris, 1993, s. 21 , 1020

¹⁶ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, Ankara,1991, s. 182

¹⁷ Mahmud İsmail Sını, *el-Kıraatü’l-Müeyssera*, İstanbul,Trs , II / 141

¹⁸ İbn Manzur, *Lisanü’l-Arab*, Beyrut, 1990, IV / 298 ; XIII / 451

توادم و مثل المؤمنین في توادم و تراحمهم و تعاطفهم كمثل الجسد hadisinde geçen mastar sözcüklerin hepsi büyüğün küçüğe; küçüğün büyüğe; insanların birbirlerine karşı duydukları sevgiyi anlatmaktadır. Hadislerin tercümeleri, her kelimeye bir karşılık bulunarak yapılmıştır ki bu haliyle anlam dağılmaktadır. Halbuki biz, bu ifadelerin Türkçede kullandığımız ‘saygı-sevgi’ tabiriyle dilimize aktarılması taraftarıyız. Bu tarzda yapılan bir çeviride anlam buharlaşmasının olmayacağı kanaatindeyiz.¹⁹

Osman Nedim Tuna, Türkçede yalnız ikili değil, “at avrat pusat”, “şans kader kismet” gibi üçlü hatta “eş dost hısım akraba” gibi dörtlü tekrarlarında bulunduğunu kaydetmektedir.²⁰

Arapçada kullanılan bazı yakın anlamli ifadeler var ki Türkçe karşılıkları aynen dilimizde kullanılmaktadır. Bunları orijinal metinde olduğu gibi aynen çeviririz.

Bu tür kullanımlardan bazıları kalıplaşmış (deyimleşmiş) durumdadırlar. Mümkünse eş ya da yakın anlamli tekrarlarla Türkçeye çevirmemiz yerinde bir hareket olacaktır. Zira dere tepe, ite kaka, toz toprak gibi aynı anlama gelen ya da yakın anlamli olan sözcüklerle yapılan çeviriler anlama kuvvet katar.

Türkçede bütün kelimelerden ilaveli tekrar yapılarak anlam vurgulu bir şekilde ifade edilebilir. Deniz meniz; kitap mitap; kapı mapı ; su mu; iş miş; koştı moştı; sap sarı; çır çıplak; büs bütün; güpe gündüz; sapa sağlam ; çırıl çıplak²¹

لا أوافق علي قيد و شرط “Şart şurt tanımam”.

لم أفع مالا و لا نفودا “Para mara ödemedim”.

لم أر شخصا و لا فردا “Adam madam görmedim”.

¹⁹ Hadisin tercümesi için bkz. Mehmed Sofuoğlu, *Sahihi Müslim ve Tercümesi*, Cilt VIII s. 53

²⁰ Osman Nedim Tuna, *Türkçenin Sayıca eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi*, Ankara, 1986

²¹ Geniş bilgi için bkz. Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s. 277-279; Karahan, s.26-30

Türkçede eş ya da yakın anlamlı kelimelerden tekrar yapılarak cümleye vurgu katılır. Bütün isimlerden bu tekrar yapılabilir.²² Arapça ifadelerde peş peşe kullanılan iki eş anlamlı sözcüğü, bu şekilde ismi tekrar ederek Türkçeye vurgulu olarak aktarabiliriz. Türkçede yaygın olarak kullandığımız isim tekrarlarına diyar diyar, iklim iklim, kubbe kubbe, sokak sokak gibi kullanımları örnek olarak verebiliriz.

Türkçede sık sık kullanılan isim tekrarları vardır. Bu çeşit vurgular isim; sıfat ya da zarf tekrarı ile yapılabilir.

تسلقت ذروة وقمة ifadesinde geçen ذروة ve قمة isimleri ‘zirve’ anlamına gelen iki eş anlamlı sözcük olup, aynen tekrarı ile “*zirve zirve dolaştım*” ya da bizdeki kulanımı ile “*dağ tepe dolaştım*” şeklinde çevirebiliriz.

لذلك يجب علينا الحمد والشكر والتناء لله.

Bu ifadede geçen حمد, شكر ve ثناء kelimeleri benzer anlama gelen ve şükür amaçlı kullanılan kelimelerdir. Dilciler حمد için hem شكر hem de ثناء kelimelerini kullanmaktalar.²³

Çeviri: “Bundan dolayı Allah’a *çok çok şükretmemiz* gerekir.”

خلق الله الأنعام والحيوانات daha çok deve cinsi için kullanılan ve hayvanlar anlamına gelen bir sözcüktür.²⁴ Dolayısıyla الأنعام ve الحيوانات birbirinin yerine kullanılabilecek nitelikte eş anlamlıdır.

Çeviri: “Allah, *çeşit çeşit hayvan* yaratmıştır.”

Onar onar, azar azar, gürül gürül, ktır ktır gibi sıfat ve zarflardan tekrarlar kullanılarak, Arapça ifadelerdeki eş anlamlılar Türkçeye aktarılabilir.

²² Karahan, s. 26-27; Ergin, *Türk Dilbilgisi*, 377, 378

²³ Bu konudaki kullanımlar için bkz. *Lisanü'l-Arab*, III / 155 , 156

²⁴ Muahmmmed b. Ebi Bekr er-Razi, *Muhtarü's-Sihah*, İstanbul, 1987, s. 668

Bazen Türkçede, iyi kötü; alt üst; içli dışlı; düşe kalka; bata çıka; eğri büğrü; irili ufaklı; ölüm kalım; varı yoğu gibi zıt anlamlı kelimeler kullanılarak vurgu yapılabilir. Eğer böyle karşıt anlamlı bir deyim ya da kullanım var ise dilimize bu şekilde çevirmemiz, Arapça ifadedeki vurguyu aktarmak açısından daha isabetli olacaktır.

غدوه و رواحه “Onu *gidiş gelişinde* görürüm.”

هو صديقي الحميم و الصميم “O, *içli dışlı* arkadaşımıdır.” Ya da ‘samimi’ kelimesi ‘çok’ zarfıyla pekiştirilerek “O, *çok samimi* arkadaşımıdır” şeklinde çevirilebilir.

هذا هو مالي و نقدي “*Varım* voğum bu.”

المؤمنون صبروا على الأذى ثلاث عشرة سنة ثم هاجروا إلى المدينة المنورة و قامت حروب و معارك بين المسلمين و المشركين. و هذه المعارك تسمى الغزوات.

معركة ve حرب kelimeleri aralarındaki küçük bir anlam nuansı olmakla beraber ‘savaş, savaş alanı’ için kullanırlar.²⁵

Çeviri: “İnanalar, 13 yıl eziyete sabrettiler. Sonra Medine’ye göç ettiler. Müslümanlarla müşrikler arasında ‘Gazve’ diye adlandırılan *irili ufaklı bir çok savaş* çıkmıştır.”

تعرض معظم الغابات الاستنزاف و الهلاك بسبب القطع الجائر و سوء الاستخدام cümlesindeki الهلاك ve الاستنزاف kelimeleri “yokolma” anlamına gelmekte olup, aralarındaki küçük bir nüansla birlikte aynı anlamı ifade etmektedir. Şöyleki, الهلاك ‘toptan yokolma’, الاستنزاف ‘zamanla yokolma’²⁶ anlamındadır. Yukarıdaki ifadeyi işiten bir arabın zihninde anlam bütünlüğü oluşur. Böyle bir kullanım onlar için Arapça grameri açısından herhangi problem teşkil etmez. Bizler (ana dili Arapça olmayanlar) de bu cümleyi okuduğumuzda da belki de anlamı kavrayabiliriz. Ancak

²⁵ *Lisanü'l-Arab*, I / 302,303; X / 465

²⁶ Abdullah el-Bustani, *el-Bustan*, Lübnan Trs. (Birleştirilmiş tek cilt)s. 1091, 1183; *Lisanü'l-Arab*, IV / 326 ve X / 503

biz bu ifadeyi Türkçeye çevirmeye kalkıştığımızda şöyle bir zorlukla karşılaşyoruz: Eş anlamlı peş peşe kullanılan الهلاك ve الاستنزاف kelimelerini Türkçeye nasıl aktarılacağız. Eğer basit haliyle verecek olursak tercümesi : “Ormanların çoğu, acımasız kesim ve kötü kullanım sebebiyle *birden yokolma ve zamanla yok olmayla* yüzyüze geldi” şeklinde ortaya çıkar. Ancak bu çeviri Türkçe gramer kuralları açısından –her ne kadar Arapça için böyle bir problem olmasa da- pek de hoş değildir. Zira, eş anlamlı iki kelimenin yazılı dilde peş peşe kullanılması anlatım bozukluğu olarak kabul edilmektedir.

Yabancı bir dilden Türkçeye çeviri yaparken hem her iki dilin mantığını hem de gramer kurallarını göz önüne almak zorundayız. Aksi halde yanlış, belki de yanlış olmasa da eksik bir çeviri yapmış oluruz. İyi bir çevirmen bu iki esasa çeviri sırasında dikkat etmek durumundadır. Zira dil, mantığın kurallarına sıkı sıkıya bağlı bir etkinliktir. Her dil kendi ayırıcı özelliklerini ortaya koyarken ve geliştirirken mantığın kurallarına yaslanır. Buna göre her dilin bir mantığı vardır, diyebiliriz. Bu konuda Emile Zola şöyle der: “Bir dil bir mantıktır”. Her dilin mantığı genel mantıkla koşullanmıştır. Her dilin mantığı, genel mantığın bir açılımı olarak başka dillerdeki kullanımlara yeni kolaylıklar, yeni olanaklar sağlar. Bu yüzden Goethe “Yabancı dilleri bilmeyen kendi dilini bilemez” der. Kavramlar ve onların ilişkileri dili oluşturur. Kavramlar tüm ilişkileri içinde dünyanın ve dünyadaki insanın varlıksal karşılıklarıdır.²⁷

Yukarıdaki örneğe tekrar dönecek olursak, yazarın bu ibare ile ‘ormanların çoğunun *aşırı derecede* yok edildiğini’ vurgulamak istediği açıktır. Bütün bu veriler ışığı altında örnek cümlemizde geçen الاستنزاف ve الهلاك kelimeleri, peş peşe kullanılarak ‘yokolma’ abartılı bir şekilde vurgulanmak istenmiştir. O halde bizce bu ibareyi en doğru ve Arapça olarak söylenildiğinde söyleyenin zihninde kastedilen anlama en yakın olacak şekilde Türkçe’ye şöyle çevirilebilir:

²⁷ Timuçin, s. 69

“Ormanların büyük bir kısmı, acımasız kesim ve kötü kullanım sebebiyle *aşırı derecede (veya tehlikeli bir şekilde) yok olmaya* maruz kaldı.” Zaten bu cümleyi tekrar tahlil edecek olursak, ormanların acımasız kesim sonucunda hemen yokolmaya; kötü kullanım neticesinde de zamanla yokolmaya maruz kaldığını açıkça görürüz. Bu iki tür yok olmayı Türkçeye çevirirken önüne bir pekiştirme edatı/zarfı getirip, dilimize aktarıyoruz. Anlamın Türkçeye bu şekilde aktarılmasının uygun olacağı kanaatindeyiz.

Bir dergide İmparator ve hizmetkarı Rüstem’in Paris’te geçen bir olayından bahsedilirken şu ifadeler kullanılmaktadır:

قد نسج أهل باريس قصصا وهمية و حتى فراقية عن هؤلاء الرجال الأشداء الذين يحرسون الإمبراطور و يحيطون به و يسيرون بجواره دائما و أبدا في غدوه و رواحه في شوارع باريس.²⁸

İmparator, Paris sokaklarında gezerken korumalarının onu nasıl koruduklarına dair kullanılan ifadeleri yukarıdaki cümlelerde açık bir şekilde görmekteyiz. Öyleki, iri yapılı korumaları imparatoru daire içine alıp, hiç bir zaman yanından ayrılmadıkları, anlamları tamamen aynı olan *دائما* ve *أبدا* zaman zarfları ile dile getirilmektedir. Her iki kelime birbirlerinin yerine kullanılmakta olup, anlam yönünden birbirleriyle örtüşmektedirler.²⁹ *دائما* ve *أبدا* yaygın olarak kullanılan ifadeler oldukları için zamanla deyimleşmişlerdir. Sözlüklerde de anlamı vurgulu olarak verilmiştir. *دائما* ve *أبدا* deyimi şu şekilde Türkçeye çevirilmiştir: “Ebediyen, her zaman”.³⁰

Yukarıdaki cümlelerin bağlamına uygun ve vurgu içerecek şekilde *دائما* ve *أبدا* beraber kullanılan eşanlamlı kelimelerin birinin önüne ‘*her*’ pekiştirme zarfını getirerek ‘*her zaman*’ şeklinde Türkçeye şöyle çevirilmesinin yerinde olacağını düşünüyoruz:

²⁸ *el-Vatan el-Arabi Dergisi*, Mayıs-1999, Sayı 486, s. 104-106

²⁹ *el-Kamusu'l-Muhit*, el-Firuzabadi, Beyrut -1987, s. 337; *Lisanu'l-Arab*, III / 28

³⁰ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Trs. İstanbul, s. 288

“Paris halkı, imparatoru çevreleyip, koruyan ve Paris caddelerinde, *geliş ve gidişinde her zaman* etrafında yürüyen katı korumalardan, korku derecesine varacak kadar hayali hikayelerin etkisinde kalmışlardır.”

Aynı yazının devamında anlam yönünden örtüşen iki kelime daha kullanılmaktadır:

كان رستم خادم نابليون يلقي نظراته المخيفة و المرعبة للجمهور الذي ينتظر على أرصفة الطرق لمشاهدة موكب الإمبراطور.

Rüstem’in, imparatoru seyretmek için yol kenarlarında toplanan kalabalığa nasıl korkulu baktığını belirtmek için kullanılan *المخيفة* ve *المرعبة* sıfatları da onun bakışlarındaki korku veren yönünü pekiştirmek için söylenmiştir. Bu iki sözcük, birbirinin yerine tek başına kullanılabilir. Zira, anlamları hemen hemen aynı olup birbirlerinin yerine kullanılmaktadırlar. Lisanü’l-Arab *المرعب* *الخوف* sözcüğünü *المرعب* ; Kamusu’l-Muhit ise *رعب* fiilini *خوف* şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca her iki sözlükte de *المرعبة* , *القفرة المخيفة* diye anlamlandırmaktadır.³¹ Görüldüğü üzere *المرعب* ve *المخيف* sözcükleri aynı anlama gelmekte olup, korku içermektedir. O halde tercümenin şöyle yapılması daha uygun olacaktır:

“Napolyon’un hizmetçisi Rüstem, imparatorun konvoyunu seyretmek için yolların kaldırımlarında bekleyen kalabalığa, *korku saçan* bakışlarıyla bakıyordu.”

Anlamları birbiriyle örtüşen sözcüklerin peşpeşe kullanıldığına çeşitli Arapça okuma parçalarında sık-sık rastlamaktayız. Şimdi bu tür kullanımlara bir kaç örnek daha verelim.

Arap ülkelerinin yıllarca sömürge devletlerin yönetimi altında kaldığından bahseden bir yazıda şöyle bir ifade kullanılmaktadır:

³¹ *el-Muhit*, s. 115; *Lisanü’l-Arab*, I / 420

استمر بقاء هذه المناطق تحت سلطان الاستعمار و حكمه زمناً طويلاً³²

سلطان ve حكم kelimeleri, yönetim, egemenlik anlamına gelmekte olup birbirleriyle anlam yönünden örtüşen iki mastardır.³³

Çeviri: “Bu bölgelerin kapitalizmin *her türlü egemenliği* altında kalması uzun süre devam etti.”

Aynı kullanıma başka bir örnek daha verebiliriz:

قال الرجل للخليفة صار هؤلاء الرجال يشتركون معك في الحكم و السلطان

Çeviri: “Adam, halifeye ‘ Bu adamlar *her türlü yönetim* işinde sana karşıyorlar’ dedi.”

Okuma parçaları içeren bir kitapta irab konusu ile ilgili bir metinde şu ifadelere yer verilmektedir:

الإعراب يساعد على استعمال أساليب و تراكيب مختلفة في الكلام

Dilbilgisi yönünden burada geçen تراكيب ve أساليب lafızları birbirlerinin yerine kullanılabilen iki eşanlamli sözcük olup anlamca örtüşmekte olup yol, metot gibi anlamlar için kullanılmaktadır. Buradaki anlamları ise cümle ve kelime oluşumlarıdır.³⁴

Çeviri: “İrab, cümlede *her çeşit ifadenin* kullanımına yardımcı olur.”

İslam’ın bütün topluluklar arasında kardeşliği temin için çalıştığından bahseden bir parçada şu ifadelere yer verilmektedir:

عمل الإسلام على تحقيق الإخاء الحقيقي بين الأمم و الشعوب

³² *el-Kıraatü'l-Müyyessera*, İstanbul, Trs , II / 55

³³ *el-Bustan*, s. 424, 511; *Lisanü'l-Arab*, VII / 321

³⁴ *el-Bustan*, s. 254, 510

Bu cümlede geçen الشعوب ve الأمم sözcükleri birbirinin yerine kullanılabilen ve anlamları tamamen örtüşen eş anlamlılardır. Her iki sözcük de insan ya da kabile toplulukları için kullanılır.³⁵

Çeviri: “İslam, bütün milletlerin arasında gerçek kardeşliği sağlamak için çalışmıştır.”

Anlamları örtüşen kelimelerin peş peşe kullanıldıkları bir kaç örnek daha verelim:

تعتبر العولمة سمة من سمات العصر الحديث و هي ظاهرة شمولية تحتوي علي أبعاد متداخلة و متشابهة (

Çeviri. “Devletin her kişiye uygulanması gereken kanun ve yönetmelikleri vardır.”

Arapçada peş peşe kullanılan bazı eş anlamlı sözcükleri, aşağıdaki iki örnekte olduğu gibi kalıplaşmış deyimler ile Türkçeye çevirebiliriz.

أرجو لكم التوفيق و النجاح birine başarı dilemek için tek başına نجاح ya da توفيق kullanıldığı gibi başarıyı vurgulamak amaçlı olarak ikisinin peş peşe kullanıldığı görülmektedir. Halbuki her ikisi de eş anlamlı olup ‘başarı’ ifade eder.³⁶

Çeviri: “Üstün başarılar dilerim.”

سمعت و أطعت (سمعا و طاعة) “Baş üstüne”.

بحث ve دراسة قد قام أبو بكر الرازي بإجراء دراسات و أبحاث ليعرف تأثير الدواء فيها mastarları, araştırma, tez anlamına gelen iki yakın anlamlı sözcüktür.³⁷

Çeviri: “Ebu Bekr er-Razi ilacın etkisini anlamak için bir çok araştırma ve inceleme yapmıştır.”

³⁵ el-Bustan, s. 30, 560

³⁶ Rufail Nahle el-Yesui, el-Müncid fi'l-Muradifat ve'l-Mutecanisat, Beyrut, 1986, s. 224

³⁷ Lisânü'l-Arab, II / 114; VI / 79

أرسل الله الرسول و الأنبياء لإرشاد الناس إلي ما يصلح دنياهم و آخرتهم Allah'ın insanların dünya ve ahiret işlerini yoluna koyacak şeylere götürmesi için peygamberler gönderdiğini vurgulamak amacıyla kullandığı bu cümlede geçen الرسول kelimesi مرسل şeklinde yani, peygamber anlamında; النبي kelimesi de مخبر yani, Allah'tan aldığı emirleri bildiren anlamına gelmektedir.⁴³

Çeviri: “Allah, dünya ve ahiretler işlerini düzene koyacak şekilde insanlara doğru yolu göstermeleri için *çok sayıda peygamber* göndermiştir.”

Bin Bir Gece في كتاب ألف ليلة و ليلة أخبار العرب و الفرسان و شجاعة الأبطال و الشجعان Masalları adlı kitabın içeriğinden bahseden bir yazıda الأبطال ve الشجعان kelimeleri beraber kullanılmıştır. Bu sayede olayın kahramanlarının çokluğu belirtilmek istenmektedir. İlk kelime, ikincisi ile açıklanmaktadır. Dolayısıyla anlamdaş kelimelerdir.⁴⁴

Çeviri: “Bin Bir Gece Masalları adlı kitapta, Arap ve İran masalları ile *bir çok kahramanın* kahramanlık hikayeleri vardır.”

Örneklerden anlaşılacağı üzere, Arapçada eş ya da yakın anlamlı kelimelerin peş peşe kullanılması yağın bir anlatım şeklidir. Bu şekilde anlam pekiştirilmek istenmektedir.

2) Anlam Yönünden Aralarında Bağ Bulunanlar:

Bu çeşit kullanılan sözcüklerin aralarında bir bağ bulunur. Bu ilişki zaman, yer vb. açısından olabilir. Bu sözcükler anlam açısından tam olarak örtüşmeseler de aralarında yine de bir kullanım benzerliği vardır. Şimdi bu söylediklerimizi örnekler üzerinde açıklayalım.

⁴³ el-Muhit, s 68; 1300

⁴⁴ el-Muhit, s. 1248

Tarihte büyük kimselerin İslam'ı savunduklarından bahseden bir metinde, onların yaptıkları hizmetler sıralandıktan sonra yazı şu ibarelere yer verilerek tamamlanmaktadır:

كان نفاع الرجال العظماء عن الإسلام فذكرتهم كتب التاريخ في كل عصر و زمان

Burada geçen عصر ve زمان sözcükleri zaman içermekte olup, birbirleriyle anlam yönünden bir benzeşme vardır. Her ikisi de zaman zarfıdır. Bağımsız olarak farklı anlamlar için kullanıldıkları gibi birbirinin yerine de 'zaman' anlamına gelecek şekilde kullanılabilirler. زمان kelimesi, zamanın her dilimi; عصر ise belli bir zaman dilimi için kullanılır.⁴⁵

Çeviri: "Büyük şahsiyetler İslamı savunmuşlar ve tarih kitapları onlardan *her zaman* bahsetmiştir."

Başka bir yerde yine benzer bir ifadeye rastlanmaktadır:

اللغة العربية لم تولد كاملة، بل تطورت مع العصور و الأزمنة

Çeviri: "Arap dili tam olarak oluşmayıp aksine *asırlar boyu* gelişmiştir."

Aralarında bağ bulunan bazı ifadelerin karşılıkları aynen Türkçede de kullanılmaktadır. Şu iki kullanım buna güzel bir örnek teşkil etmektedir:

Cahız'ın okumaya düşkünlüğünü anlatan bir yazıda şöyle denilmektedir:

كان الجاحظ يحب القراءة في كل علم و فن

Burada anlam yönünden aralarında bağ bulunan علم ve فن sözcüklerinden ilki bilim; ikincisi ise sanat için kullanılmıştır.⁴⁶

Çeviri: "Cahız *her türlü bilim ve sanatta* okumayı severdi."

الدولة لها قوانينها و أنظمتها و لا بد من تطبيقها علي كل فرد

قانون ve نظام kelimeleri gdiş, yol anlamında kullanılan iki yakın anlamlıdır.⁴⁷

⁴⁵ *Lisanü 'l-Arab*, XIII / 198; *el-Bustan*, s. 462, 722

⁴⁶ *Lisanü 'l-Arab*, XIII / 326; *el-Bustan*, s. 841, 747

Çeviri: “Devletin, herkese uygulanması gereken *kanun ve yönetmelikleri* vardır”.

Yine Allah’ın insanların içlerindeki her şeyi bildiğini anlatan bir parçada şöyle denilmektedir.

إن الله يعلم ما فى قلب الإنسان و نفسه، لهذا فإن المسلم يعمل خطأ و يتوب الى الله ، فالله يغفر له.

Bu ifadede geçen قلب ve نفس sözcükleri her ne kadar farklı anlamlar içerse de bu cümledeki anlamları birbirine yakın olup insanın içini başka bir ifade ile görülmesi mümkün olamayan soyut yönünü içermektedir. Dolayısıyla aralarında bir anlam bağı bulunmaktadır. قلب kelimesi akıl için de kullanılır. نفس ise, ruh, beden, hakikat, irade gibi anlamlara da gelmektedir.⁴⁸

Çeviri: “Allah insanın *içini dışını* bilir. Bundan dolayı müslüman bir yanlış yaparsa Allah’a tevbe eder. Zira Allah onu bağışlar.”

Konumuza örnek olacak nitelikte bir yazıda, çalıştığı ilden başka bir ile atanan bir memur, oraya gelip öncelikle kiralık ev aradığından ancak bir çok kiralık eve bakmasına rağmen kendisine uygun bir yer bulamadığından bahseder ve içinde bulunduğu durumu belirtmek için şöyle der:

كلما شاهدت الإعلان شقة للإيجارٍ أسرع داخل البيت و قابلت البواب. دخلت بيوتا و شققا كثيرة

Yukarıdaki ibarede geçen بيوت ve شقق sözcükleri farklı anlamlar ifade etmekle beraber temelde ‘oturulacak yer’ anlamlarına gelmeleri hasebiyle aralarında bir anlam bağı olan sözcüklerdir. Burada ifade edilmek istenen vurgu, kişinin birçok kiralık eve baktığıdır. بيت daha çok ağaçtan ve taştan yapılan müstakil ev için, شقة ise binanın bir bölümü yani daire için kullanılır.⁴⁹

⁴⁷ *Lisanü'l-Arab*, XIII / 349; XII / 578

⁴⁸ *el-Bustan*, s. 902, 1122

⁴⁹ *el-Bustan*, s. 98, 568

Çeviri: “Her ‘Kıraklık Daire’ ilanı görüşümde eve koştum ve kapıcı ile görüşüm. *Ev ev (daire daire)* gezdim.”

Bir eğitim kurumundaki öğretmenlerin çok içten ve büyük fedakarlıkla çalıştıklarını ortaya koymak için bir yazıda şöyle denilmektedir:

المدرسون مخلصون و يعملون بجد و اجتهاد⁵⁰

Burada geçen *جد* ve *اجتهاد* anlam yönünden aralarında bir bağ olan iki sözcüktür. *جد* bir işi ciddiye alarak çalışmak, *اجتهاد* ise bir işi büyük bir gayretle ele almak anlamına gelmektedir.⁵¹

Çeviri: “Öğretmenler samimi olup *çalışıp çabalıyorlar*.”

Cümlesinde *في عصرنا الحاضر وصل الإنسان إلى درجة عظيمة من التطور و التقدم* geçen *تقدم* sözcüğü, ilerme⁵²; *تطور* ise gelişme anlamına gelen ve aralarında bağ bulunan sözcüklerdir.

Çeviri: “İçinde bulunduğumuz asırda insan *ilerleme ve gelişme* konusunda çok ileri bir seviyeye ulaştı.”

Belağatı ile diğer edebi eserlere meydan okuyan Kur’an-ı Kerim’de de eş ya yakın anlamlı peş peşe kullanımların var olduğunu da belirterek bir kaç örnek vermenin uygun olacağını düşünmekteyiz.

ادعوا ربكم تضرعا و خفية انه لا يحب المعتدين⁵³

“Rabbimize yalvararak ve gizlice dua edin, çünkü O, haddi aşanları sevmez.”

Burada geçen *خفية* gizlilik, içtenlik; *تضرع* ise yalvarma, niyaz anlamına gelmekte olup⁵⁴ aralarında ‘içtenlik’ açısından bir anlam ilişkisi bulunmaktadır.

⁵⁰ *el-Kıraatü'l-Müeyyessa*, II / 128

⁵¹ *Lisanü'l-Arab*, III/112; *el-Bustan*, s. 145, 190

⁵² *Lisanü'l-Arab*, XII/467

⁵³ Kur’an, Araf, 7 / 55

⁵⁴ *Lisanü'l-Arab*, XIV/235;

Dolayısıyla her iki kelimenin sözlük anlamlarını vererek yapacağımız bir çeviri anlamı daraltmaktadır. Halbuki ayette geçen yakın anlamlı iki kelime burad anlamı berkitilmektedir.

Öneri: “*Son derece içten bir şekilde dua edin.*”

و آتاه الملك والحكمة و علمه مما يشاء⁵⁵

Allah ona (Davud’a) *hükümdarlık ve hikmet* verdi ve ona dilediğini öğretti.”

Burada geçen *الحكمة* kelimesi her ne kadar Türkçede ‘hikmet’ anlamında kullanılsa da Arapça karşılıklarından birisi *العدل*, adaletli olmak, eşit davranmak gibi anlamlara gelmektedir. Zaten *الملك* de hükümdarlık, yetki anlamına gelmektedir.⁵⁶ Dolayısıyla aralarında bir bağ bulunmaktadır. Zaten atıf ile matuf arasında mutlaka bir ilinti bulunması gerekir. Ayette, *الحكمة* ve *الملك* beraber, peş peşe kullanılmıştır. Şu halde, bu iki kelimeyi bağlamından uzak bir şekilde hükümdarlık ve hikmet diye çevirmek, ayetin anlamını Türkçeye tam olarak yansıtmama ihtimali taşımaktadır.

Öneri: *Maddi manevi her türlü yetkiyle donattı.*

وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الإثم والعدوان (Maide, 5/2)

“İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın.”

Öneri: *Hiç bir şekilde kötülükte yardımlaşmayıp, her zaman iyilikte yardımlaşın.*

ما لكم من دون الله من ولي ونصير (Ankebut, 29/22)

“Sizin Allah’tan başka ne bir dostunuz ne de bir yardımcınız vardır.”

Öneri: Allah’tan *başka hiç bir destekçiniz yoktur.*

⁵⁵ Kur’an, Bakara, 2 / 251

⁵⁶ Lisanu’l-Arab, XII / 143; X / 492

Hatta buradaki anlamın daha anlaşılır olabilmesi için, biraz daha serbest tercüme yaparak ‘yardımcı mardımcı ya da dost most’ şeklinde anlam verebiliriz ki, bu çeşit tekrarlar Türkçede var olup, anlamı kuvvetlendirirler.⁵⁷

c) Aynı Cins Sözcüklerle Yapılan Atıflar:

Bu tür kullanımlarda geçen sözcükler ne anlam yönünden örtüşür ne de birbiriyle aralarında bir bağ vardır. Ancak, bir konunun farklı yönlerini dile getiren benzer sözcüklerdir. Tek başlarına diğerlerinden bağımsız olarak farklı anlamlar için kullanılırlar. Ancak bunların arasındaki ilişki sadece aynı konuda kullanılmalarından kaynaklanmaktadır. Birarada kullanıldıklarında okuyan ya da dinleyenin zihninde bir anlam bütünlüğü oluştururlar. Kısaca söylecek olursak, aynı konunun bir yönünü açıklamak için birarada kullanılan sözcüklerdir, diyebiliriz.

Bu tür kullanımların daha iyi anlaşılması açısından birkaç örnek verecek olursak;

Kurban ve Ramazan bayramlarından bahseden ve onların inananlar arasındaki rolünü anlatan bir yazı şu ifadelerle son bulmaktadır:

أعاد الله العبدین باليمن و البركات⁵⁸

Bu cümlede geçen *اليمن* ; السعادة ; البركات kendi başlarına farklı anlamları olmasına rağmen burada aynı tür anlamları ifade etmekte olup, bayramlara insanları tekrar kavuşturması için dua mahiyetli kullanılmışlardır.

Çeviri: “Allah bayramları *bolluk bereket* ile tekrar göstersiz.”

İblis ile zahit bir kulun hikayesini anlatan bir parçada şu ibarelere yer verilmiştir.

قال الناسك لإبليس : أنت مفسد لعين تفتن الناس و تزين لهم الكفر و الباطل و الإثم حتى يضلوا⁵⁹

⁵⁷ Ergin, s. 379

⁵⁸ Mahmud İsmail Sini, et-Tabirü'l-Müvecceh Li'l-Mütevessit, Riyad, 1984, s. 58

Yukarıdaki ifade de şeytanın insanlara iyi gösterdiği şeylerden bahsedilirken الكفر ; الباطل ; الإثم şeklinde peş peşe sıralanan sözcüklerin kendi bağımsız anlamları olmasına rağmen burada aynı konunun farklı yönlerini açıklamak için bir arada kullanılmıştır. Ana dili Arapça olan biri için böyle bir kullanımı anlamak belki de güç olmayacaktır. Ancak bunu başka bir dile –Türkçe’ye- çevirmeye kalkıştığımızda zorlanmaktayız. Zira her üç kelimedede de benzer anlamlar vardır.

Çeviri: “Abid, İblise şöyle dedi: Sen insanlara fitne veren ve sapıtmaları için onlara her çeşit kötülüğü iyi gösteren lanetlenmiş bir bozguncusun.”

İmparator Napolyon’un, yaveri Rüstem’i yanına çağırıp, nasıl olması gerektiği hakkında söylediği şu söz de konumuza iyi bir örnek teşkil edecek niteliktedir.

أمين صادق ve صادق ⁶⁰ قال الإمبراطور لرستم : كن صادقاً و أميناً Burada geçen sözcüklerinin müstakil anlamları olmasına rağmen aynı konuyu vurgulu bir şekilde ortaya koyabilmek için bir arada kullanılmışlardır. Türkçe’ye çevirirken bu sözcükleri kendi anlamlarında alırsak “Doğru ve güvenilir ol” gibi bir cümle kullanmak zorunda kalırız. Ancak olayı biraz daha dramatize edip gözümüzün önünde canlandırarak olursak ki, İmparator hizmetçisini karşısına dikip, ona öğüt veriyor. Bu durum dilleri Türkçe olan iki kişinin başından geçmiş olsa her halde şöyle denmiş olurdu: “*Dos doğru ol!*” . Böyle bir çevirinin, meramı en iyi ve orijinaline en yakın olması açısından daha doğru olacağı kanısındayız.

Konunun iyi anlaşılması açısından bir kaç örnek daha verelim.

عاش الناس في زمن عمر بن العزيز في خير و سلام

“İnsanlar Ömer ibn el-Aziz döneminde *huzur ve güven* içinde yaşadılar.”

⁵⁹ el-Kıraatü'l-Müessera, III / 9

⁶⁰ el-Vatan el-Arabi, Sayı 482, s. 105, Mayıs 1999

الحفل إلى الرجال والنساء والأطفال “Törene çoluk çocuk katıldı”. Hatta bu ifade de üç isim kullanıldığı için “çoluk çocuk herkes” şeklinde çevirirsek anlamı daha iyi yansıtmış oluruz.

أرسلت بطاقات الدعوة إلى الأهل والأصدقاء

“Eşe dosta davetiye gönderdim.”

__ يعتبر الجاحظ من أعظم الأدباء، فقد جمع في كتبه و رسائله كل أنواع الثقافة و المعرفة Bu ibarede geçen ثقافة ve معرفة aynı cins kelimeler olup konunun daha iyi anlaşılması ve anlama kuvvet katmak için birarada kullanılmışlardır. Her ikisi de ‘bir konuyu iyice idrak etmek anlamına gelmekte olup ilim ifade etmektedir.⁶¹

Çeviri: “Cahız, büyük edebiyatçılardan kabul edilmekte olup, kitap ve risalelerinde çok çeşitli *ilim dalını* ele almıştır.”

2) Cümlelerin Cümleye Atfı Şeklinde Yapılan Vurgular

Bu çeşit atflar genellikle و ve ف atfı harfleriyle yapılmakta olup, çoğunlukla fiil cümleleri için geçerlidir.

Allah’ın insanlara verdiği nimetlerden bahseden bir metinde şu ibarelere yer verilmektedir.

نعم الله سبحانه تعالى على العباد كثيرة و هي لا تحصى ولا تعد

نعم الله سبحانه تعالى على العباد كثيرة و هي لا تحصى cümlesine لا تعد cümlesi و harfî ile atfedilmiştir. Her iki cümlede geçen fiillerin olumsuz anlamı “sayılmaz” dır. Yazar bunlardan biri ile de yetinebilir ya da başka bir vurgu türünü kullanabilirdi. Bunu yapmak yerine aynı anlamına gelen bir fiil cümlesini tekrarlamıştır. Biz bu ifadeyi kelime kelime Türkçe’ye “sayılamaz, sayılamaz” gibi bir çeviri yapmak durumundayız ki bu tür kullanımlar Türkçe’de anlatım bozukluğu olarak kabul edilmektedir. Sadece birini alıp, “sayılmaz” desek, bu da eksik bir çeviri olmakta ve metni bağlamından uzaklaştırmaktadır. Bu durumda tercüme sanatını bilen bir çevirmen çok dikkatli

⁶¹ Lisanü’l-Arab; IX / 19, 236

olmak zorundadır. Aksi halde anlatım bozukluğuna düşer ya da eksik bir çeviri yapar. Cümleyi bağlamında ele alacak olursak, bu tür bir kullanımın vurgu, hatta abartma olduğunu görürüz. O halde biz bu ifadeyi şu şekilde tercüme etmek durumundayız: “Yüceler Yücesi Allah’ın kullarına verdiği nimetler *sayılamayacak kadar* çoktur.”

Tefsir kitaplarındaki gereksiz ve uzun açıklamalardan yakınan bir müellif bu meramını şöyle dile getiriyor. ... يمد و يطول أحيانا Burada yazarın matuf olarak kullandığı يمد ve يطول “uzun olmak” anlamına gelen iki fiildir. Biriyle yetinebileceği halde her ikisini de kullanmıştır. Bu durumda yukarıda bahsettiğimiz zorlukla karşı karşıya gelmekteyiz. Biz, bu tür kullanımlardaki çeviri vurgulu olarak yapılmasının daha isabetli olacağı kanısındayız. Şöyle ki “Bazen (konu) *uzadıkça uzar*” Bu haliyle her iki fiili de Türkçe’ye vurgu yaparak çevirmiş bulunuruz.

Benzer kullanımlar özellikle dini metinlerde dua amaçlı olarak çok kullanılmaktadır ve bunların çevirileri, ya aynen alınıp, yapılmıyor ya da eksik olarak yapılmaktadır. Allah için sık sık kullandığımız şu dua cümleleri konumuza iyi bir örnektir.

سبحانه و تعالی Burada geçen سبحانه (isim fiildir) bir fiil cümlesi olup, “O’nu her türlü noksan sıfatlardan uzak tutarım” anlamında bir duadır. Aynı fiil cümlesine yeni bir fiil cümlesi olan تعالی cümlesi atfedilmiştir ki bunun anlamı da ‘ulu olmak’ tır. Biz bu durumda her iki dua cümlesini vurgulu bir şekilde çevirmek durumundayız. Bizce bu Arapça ibaredeki anlamın Türkçe’deki en iyi karşılığı şu şekilde olmalıdır. “Yüceler Yücesi (ya da Ulular Ulusu) Allah’a şükrederim.

أكلنا و شبعنا “*Yedik, içtik.*” (Bu cümlede geçen شبع fiili doymak anlamına gelir, ancak Türkçede bunun yerine ‘yeme’ fiilinin karşıt anlamlısı kabul edilen ‘içme’ fiili kullanılmaktadır. Dolayısıyla dilimizdeki zıt anlamlı deyim kullanılması gerekmektedir.)

عز وجل Allah dua cümlesindeki anlam da aynı türdendir. Burada geçen عز ve جل fiil cümleleri aynı anlama gelmekte olup, güçlü olmak, büyük olmak anlamı taşırlar.⁶²

أنهي الدرس يتكلم ويتحدث cümlesini “dersi konuşa konuşa bitirdi”,

يبعث ويأمر ifadesini “polis hırsız sora sora yakaladı”

استمعت إلي الراديو أرقد واضطجع ibaresini “yata yata radyo dinledim”

أجتهد cümlesini ise “çalışa çalışa sınavı kazandım” şeklinde çevirebiliriz. Bu tür kullanımlarda öznenin durumu bildirildiği için koşu koşu, geze geze, bile bile gibi gerundiumlarla çevrilmesi daha uygun olacaktır.

Kur’an’da pek çok sayıda atıf harfleriyle yapılan ve aralarında anlam yönünden bağ bulunan cümleler bulunmaktadır. Kur’an’ın dili ve anlatım özellikleri gözönüne alındığında bunların vurgulu anlatımlar olduğu açıktır. Bu konunun farklı bir bağlamda ele alınmasının daha uygun olacağını düşündüğümüz için burada bir kaç örnek vermekle yetineceğiz:

⁶³ لقد أحصاهم و عداهم عدا

“Onların hepsini kuşatmış ve onları(n şahıslarını, nefislerini ve yapacakları işleri) saymıştır. (Onun bilgisi dışına asla çıkamazlar.)

لقد أحصاهم cümlesine عداهم cümlesi و harfi ile atfedilmiştir. Her iki cümlede geçen fiillerin anlamı “saydı”dır.⁶⁴ Burada sadece biri zikredilir ya da başka bir vurgu türünü kullanabilirdi. Bunun yerine aynı anlamlı bir fiil cümlesini tekrarlanmıştı. Biz bu ifadeyi kelime kelime Türkçe’ye “saydı ve saydı” gibi bir çeviri yapmak durumundayız ki bu tür kullanımlar Türkçe’de anlatım bozukluğu

⁶² el-Bustan, s. 177, 713

⁶³ Kur’an, Meryem, 19 / 94

⁶⁴ Lisanü’l-Arab, III/281; XIV / 184

olarak kabul ediliyor. Sadece birini alıp, “saydı” desek o da eksik çeviri oluyor ve metni bağlamından uzaklaştırmış oluyoruz. Bu durumda Tercüme Sanatını bilen bir çevirmen çok dikkatli olmak zorundadır. Aksi halde anlatım bozukluğuna düşer ya da eksik bir çeviri yapar. Cümleyi bağlamında ele alacak olursak, bu tür bir kullanımın vurgu hatta abartma olduğunu görürüz. Zaten *عدم* cümlesi *عدا* masdarı ile Meful Mutlak ile pekiştirilmiştir. O halde biz bu ifadeyi şu şekilde tercüme etmek durumundayız:

Çeviri: Onları *en küçüğünden en büyüğüne tek tek saydı*..(ya da *saydı da saydı*)

يا أيها الذين آمنوا أن من أزواجكم وأولادكم عدوا لكم فاحذروهم و إن تعفوا و تصفحوا و تغفروا
⁶⁵فإن الله غفور رحيم

“Ey inananlar, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, (kusurlarından) geçer, bağışlarsanız muhakkak ki Allah da çok bağışlayan, çok esirgeyendir (O da sizi bağışlar).”

Ayette geçen *عفا*, *غفر* ve *صفح* fiilleri bağış anlamlarında kullanılan üç fiildir. Burada, ayetin sonunda Allah’ın da çok bağışlayan olduğunu vurgulanarak kişinin de bağışlaması gerektiği berkitilerek anlatılmaktadır. Buradan hareketle tercümeyi bağışlama fiilini vurgulayarak yapmamız gerekmektedir.

Çeviri: ... onları kayıtsız şartsız bağışlarsanız ...

لا تقربوا الزنى إنه كان فاحشة و ساء سييلا⁶⁶

“Zinaya yaklaşmayın, çünkü o, açık bir kötülüktür, çok kötü bir yoldur.”

Öneri: “*kötü mü kötü bir davranıştır/ oldukça kötü*”

⁶⁷و لما أن جاءت رسلنا لوطا سيي و ضاق بهم ذرعا و قالوا لا تخف و لا تحزن

⁶⁵ Kur’an, Teğabun, 64 / 14

⁶⁶Kur’an, İsra, 17 / 32

⁶⁷ Kur’an, Ankebut, 29 / 33

“Elçilerimiz Lut’a gelince, (Lut) onlar yüzünden fenalaştı ve onlar hakkında kolu daraldı. Ona ‘Korkma, üzülme!’ dediler.”

Öneri: “....dizlerinin bağı çözüldü (ya da ‘bittim-tükendim’) dedi”

“..... son derece rahat ol (ya da sakın ha endişelenme)”

II- ATIFSIZ OLARAK YAPILAN VURGULAR:

Bu tür kullanımlar genellikle bir isme sıfat olurlar. Başka bir ifade ile sıfat tekrarı şeklinde yapılırlar ve araya her hangi bir harf girmez.

Anne babaya iyilik yapılması gerektiğini vurgulayan bir ibarede şu sözcüklere yer verilmektedir.

الوالدان يحتاجان إلي أن نساعدهما و إلي أن نقول قولا حسنا طيبا، لذلك كن أيها المسلم رحيمًا
بالوالدين⁶⁸

Anne babaya yardım etmemiz ve onlara iyi sözler söylememiz gerektiğini belirtmek için قول/söz, sözcüğünü açıklamak için hem حسن hem de طيب eşanlamli sıfatları kullanılmaktadır ki bu iki kelime aynı anlamı ifade etmektedir.⁶⁹

Çeviri: “.... Güzel güzel söz söylemememize ihtiyaçları vardır.”

Bazen aynı kökten türemiş ve aynı anlama gelen sözcükler bir arada peş peşe kullanılmaktadır. Bunun en güzel örneği رحمان بسم الله الرحمن الرحيم/besmeledeki رحمان ve رحيم sözcükleridir. Her ikisi de Allah’ın birer sıfatı olup, hemen hemen aynı anlama gelmektedir. Bunlar mübalağa kipi olarak kullanılırlar ve ‘acıyan, merhamet eden’ anlamlarına gelirler. Burada Allah’ın acımasının çok geniş olduğu ve O’nun her şeyi kuşattığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla Besmele’nin Kur’an’ın teknik bir terimi olmasını bir yana bırakıp, sade bir ifade olarak ele alacak olursak bizce şu şekilde Türkçeye çevirisinin yapılması daha doğru olacaktır: “Sonsuz merhamet sahibi olan Allah’ın adıyla.”

⁶⁸ el-Kıraatü’l-Müeyyessa, II / 1

⁶⁹ el-Bustan, s. 673

قال الرجال لجا : انظروا كيف يركب الغلام و يترك والده الشيخ العجوز بمشي علي قدميه

Burada العجوز ile الشيخ kelimeleri ‘yaşlı’ anlamına gelmekte olup birbirinin yerine kullanılabilir.⁷⁰

Çeviri: “Adam Nasrettin Hoca’ya ‘Bakın, çocuk nasıl da binip *yap-yaşlı babasını* yürütüyor’ dedi.”

Atıfsız olarak kullanılan eş ya da yakın anlamlı kelimelere Kuran-ı Kerim’den de bir kaç örnek vermenin, konunun iyi anlaşılması açısından iyi olacağı kanaatindeyim.

⁷¹ ما يكتب به إلا كل معتد أثيم

“Onu ancak saldırgan ve günaha düşkün kimse yalanlar.”

Bu ayette geçen معتد zülüm işleyen yani zalim; أثيم ise yine zülmet ve günah işleyen kimse anlamına gelmektedir.⁷² Dolayısıyla Ceza Gününü (kıyameti) yalanlayanların sıradan günahkar olmadıklarını aksine çok günah işleyen kimselerin olduğu belirtilmek için yakın anlama gelen iki kelime kullanılmıştır. Buradan hareketle ayeti anlama vurgu katan ifadelerle tercüme etmek yerinde olacaktır.

Öneri: “Onu *ancak günahkar mı günahkar* kimseler yalanlar.”

⁷³ أ ألقى الذكر عليه من بيننا بل هو كذاب أشر

“Zikir, aramızdan ona mı bırakıldı? Hayır o, yalancı küstahın biridir (dediler).”

كذاب kelimesi ‘1 pekiştirmek için kullanılmış bir sıfattır. Kendi anlamlarıyla tercüme etmek yerine ‘yalancı’ ifadesini berkiterek çevirmek anlamı daha iyi yansıtabacaktır.

⁷⁰ Lisanü'l-Arab, V / 372

⁷¹ Kur'an, Mutaffifin, 83 / 12

⁷² Lisanü'l-Arab, XV / 33; XVI / 5

⁷³ Kur'an, Kamer, 54 / 25

Öneri: “... çok pişkin bir yalancı ...”

واذكر في الكتاب إسماعيل إنه كان صادق الوعد و كان رسولاً نبياً (Meryem, 19/54)⁷⁴

“(Resülüm!) Kitap’ta İsmail’i de an ! Gerçekten o, sözüne sadıktı ve resül ve nebi idi.”

Ayette geçen رسول ve نبي kelimeleri ‘kendisini gönderenin işlerini takip eden elçi yani peygamber’ anlamına gelen ve birbirlerinin yerine kullanılabilen isimlerdir.⁷⁵ Bu kelimeler zamanla terimleşip, Resül, kendisine kitap verilen; Nebi ise kitap verilmeyip, önceki şeriatı takip eden anlamlarında kullanılsalar da vahy döneminde böyle bir ayırım yapılmıyordu. Kaldık resül ve nebi kelimeleri Musa için kullanıldığı gibi İsmail için de kullanılmaktadır. Zaten o dönemlerde insanlar peygamberler için ileri-geri laflar etmekteydiler. Allah da bunlara onların peygamber olduklarını vurgulayarak anlatmaktadır.

Öneri: ... o büyük bir peygamberdi ...

فكلوه هنيئاً مريئاً⁷⁶

“.. onu da afiyetle yiyin.”

Ayette geçen هنيئاً ve مريئاً sözcükleri yakın anlamlılar olup, ‘sağlıklı, sıhhi’ gibi anlamlara gelmektedir. Örnek olarak aldığımız meallerde her iki kelime tek anlam dahilinde ‘afiyet’ şeklinde tercüme edilmiş. Kelimelerin ayrı ayrı anlamları verilmemiş. Zaten verilmiş olsaydı Türkçe grameri açısından aynı şey tekrarlandığından anlatım bozukluğu olacaktı. Kanaatimizce tek kelime olarak çevirilmesi yerinde olmuştur. Ancak yine de eksik bir çeviridir. Zira iki eş anlamlı kelime peş peşe kullanılarak ‘afiyet’ kavramı pekiştirilmek istenmiştir. Dolayısıyla bu pekiştirmeyi dilimizde de yansıtabilecek bir meal yapılmalıydı.

Öneri: “Onu yiyin afiyet şeker olsun.”

⁷⁴ Kur’an, Meryem, 19 / 54

⁷⁵ Lisanü’l- Arab, XI / 284

⁷⁶ Kur’an, Nisa, 4/4

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:

Yukarıda verdiğimiz örnekler çerçevesinde Arapça ifadelerde vurgu amaçlı olarak peş peşe kullanılan eş ya da yakın anlamlı sözcükleri dilimize aktarırken, tercih edilmesini önerdiğimiz çeviri şekillerini şu şekilde özetleyebiliriz.

a) “*Ev ev dolaştım*” örneğinde olduğu gibi ismin, “*güzel güzel konuş*” örneğinde olduğu gibi sıfatın ve “*gayretli gayretli çalışıyorlar*” örneğinde olduğu gibi gerundiumların tekrarı ile yapılabilir, ki bunlara aynen tekrarlar denilmektedir.

b) “*Eş dost*”, “*konu komşu*”, “*hısım akraba*” gibi eş ya da yakın anlamlı kelimelerin tekrarı ile Türkçeye çevrilebilir.

c) “*İçli dışlı*”, “*varı yoğu*” gibi zıt anlamlı tekrarlar tercih edilebilir.

d) “*Şart şurt*”, “*para mara*” gibi ilaveli tekrarlarla dilimize aktarılabilir.

e) Dilimizde yaygın olarak kullanılan ve Türkçe Deyimler Sözlüğü adı altında farklı çalışmalar yapılarak toplanmış olan, “*baş üstüne*”, “*şen şakrak*” “*vurdum duymaz*” gibi kalıplaşmış ifadeler tesbit edilerek uygun bir tercih yapılabilir.

f) Arapça ibarede geçen eş anlamlıdan bir tanesinin önüne “*pek, çok, aşırı, fena, fazlaca, büyük, her vb.*” pekiştirme zarflarını getirerek çeviri yapılabilir.

g) “*..... cek kadar*”, “*..... ıkça ar*”, “*..... dede*”, “*.....ıkçadı*” gibi kalıplarla; “*dolu*”, “*salan*”, “*veren*”, “*tamamen*” “*tam anlamıyla*”, “*kesinlikle*” gibi pekiştirmelerle; “*ne pahasına olursa olsun*”, “*bilsem ki*” gibi ifadelerle de çeviri yapılabilir.

Burada şunu da belirtelim ki, biz bu çalışmamızda konumuzla ilgili örnek cümlelerde kullanılan eş anlamlı ya da aralarında ilinti bulunan kelimeleri gruplara ayırarak sözlük anlamlarını verip, aralarındaki bağı tesbit etmeye çalıştık ve Türkçeye nasıl çevirilmesi gerektiğini kalıp ifadeler halinde maddeleştirmeye gayret gösterdik. Verdiğimiz çeviri şekilleri Türkçe Dilbilgisi kitapları incelenerek ve dilcilerin görüşleri esas alınarak seçilmiş olup, sonuç itibarıyla, bizim uygun

gördüğümüz ifadelerdir. Daha farklı ve hatta daha etkin ve uygun çevirilerin de yapılabileceği kanaatindeyiz.